

Margrethe Kofoed Jensen

Idéhistorie i HTX – del A, efterår 2017

Samlet porteføljerapport

Indledning	2
Portefølje 1: Almen historie	2
Indledning	2
Historiske del – overvejelser	2
Kildekritisk del – overvejelser	3
Skitse til forløbsplan	4
Portefølje 2: Idé- og teknologihistorie	7
Indledning	7
Overvejelser om den teknologihistoriske del	7
Overvejelser om den idéhistoriske del	8
Portefølje 3: De lange linjer	12
Indledning	12
Overvejelser om casen – de lange linjer	12
Overvejelser om stand 1	13
Overvejelser om stand 2	14
Overvejelser om stand 3	16
Afsluttende bemærkninger	17

Indledning

Denne samlede porteføljerapport er sammensat af tre delopgaver, som tilsammen udgør eksamensgrundlaget for Idéhistorie i HTX – Studium Generale II del A. De tre porteføljer kan opfattes som en tretrinsraket, hvor henholdsvis almen historie, idé og teknologihistorie, samt de lange linjer udgør grundlaget for porteføljerne. Samtidig henviser tredelingen også til de tre ben i bekendtgørelsen for faget. I portefølje 1 om almen historie tager min case udgangspunkt i TV-serien Matador. I portefølje 2 om idé- og teknologihistorie tager min case udgangspunkt i Ford og masseproduktion. I den tredje og sidste portefølje om de lange linjer er mit omdrejningspunkt forskellige syn på industrialisering med nedslag i verdensudstillingerne i 1851, 1900 og 2000.

Portefølje 1: Almenhistorie

Opgaven lyder: "Skitser mindst en case til undervisningsbrug, der bringer udvalgte dele af modulets pensum i spil. Inddrag mindst en ny tekstuden for pensum og argumenter for dens anvendelse."

Indledning

Dajeg ikke selv haren baggrund inden for historiefaget har jeg følt det nødvendigt at give både mig selv og eleverne en basisviden og et fundament at stå på i dette forløb, som tænkes bragt i starten af undervisningen i idéhistorie. Min case er bygget op om 1. del af Tv-serien Matador.

Case: Matador_

Historisk del - overvejelser

Ifagrækken på HTX har vi ikke faget historie. For nogle elever er det en lettelse at slippe for det historiefag, de kender fra Folkeskolen og jeg vurderer derfor, at det er vigtigt med en fælles forståelse for faget og de elementer, som faget udgør. Generelt vil jeg gerne få eleverne til at reflektere over mennesket som historieskabt og historieskabende. Jeg vil gerne få eleverne til at kunne relatere historiske problemstillinger til egen tid og kunne forklare samfundsmæssige forandringer. Endelig vil jeg gerne få eleverne til at kunne bearbejde forskelligt historisk materiale

I stedet for at give eleverne en stor læsemængde vil jeg fokusere på Tv-mediet og via øvelser nå frem til en bred forståelse af historiebegrebet. I forbindelse med den kildekritiske del vil der dog være tekstmateriale til læsning.

Jeg har fundet inspiration til denne start ved læsning af artiklen "Matador – et lokkemiddel til historisk bevidsthed"¹ og bogen "Matador – og vor egen tid"². Elevernes medieforbrug taget i betragtning samtidig med at DR netop har genudsendt Matador har overbevist mig om, at dette emne kunne være en god indgangsvinkel til den historiske opgave. Jeg er godt klar over, at elever i 2017 ikke ser traditionelt TV via fjernsynet, de bruger i stedet deres PC. Ved en rundspørge i mine klasser bliver jeg dog bekræftet i, at mange faktisk har set eller genser Matador. Det overbeviser mig om, at der stadig er noget at hente i Tv-serien, også når det gælder det historiske stof. Flere af mine elever med anden etnisk herkomst har fortalt, at de ser Matador sammen med familien, fordi det giver dem et kendskab til dansk historie og kultur, som

¹Wissing, Lisbeth og Hemmersam, Karl-Johann: Matador – et lokkemiddel til historisk bevidsthed. Gymnasieskolen, Årg. 78, nr. 20 (1995)

²Grubb, Ulrik, Hemmersam, Karl-Johann, Riskær Jørgensen, Jørgen: Matador – og vor egen tid. Munksgaard 1996

de ikke får andre steder. Tv-serien antager dermed karakter af et integrationsprojekt. Selvom Matador er ren fiktion, så er de ydre forhold/kulissen, den historiske tidsramme og forskellige populistiske og kulturelle begivenheder sandfærdige. I bogen "Matador og vor egen tid" citeres universitetslektor Claus Bryld med følgende udtalelse fra Historisk Tidsskrift 1992:

"TV er den moderne hoffehistoriograf for masserne. Det er ikke i særlig grad skolen – slet ikke universiteterne – der formidler historie. Det er i lidt højere grad populære forfattere og historiepopularisatorer; men først og sidst er det den store billedkværn hjemme i dagligstuen. TV har kort sagt etableret sig som det altdominerende historieformidlende medie .." (s. 14)

De tre forfattere til bogen "Matador – og vor egen tid" har alle en baggrund i historiefaget og de har netop taget udfordringen med den faktuelle historie fra 30'erne op ved at skrive en undervisningsbog, der har som mål at gøre historien levende og vedkommende ved at afspejle dialogen mellem samtid, fortid og fremtid. De har ydermere det overordnede mål at formidle en historisk bevidsthed til eleverne. I bogen behandler de historiske emner som bl.a. nazisme, flygtninge, kvindernes forhold og arbejdsløshed.

Jeg synes, der er gode muligheder for at inddrage både Jenkins³ og Kjeldstadli⁴ i diskussionen af hvilke historiske indslag, der kommer til udtryk i 1. episode af Matador. Begreber som fagets genstandsområde, kronologi, periodisering og årsagsforklaring vil kunne trækkes frem gennem arbejdet med Matadorafsnittet. Det er naturligvis også oplagt at se den fiktive Tv-serie med kildekritiske øjne, som bringer Sebastian Olden-Jørgensen i spil⁵ og vurdere på historie præsenteret som underholdning i en semi-autentisk kulisse.

Kildekritisk del - overvejelser

Det er netop hensigten, at Tv-serien kan være med til at skærpe den historiske bevidsthed og føre til kildesøgning af den autentiske historie. Et diskussionsemne kan f.eks. være, om der er betænkelighed ved at fjerne sig fra de primære kilder og i stedet bruge sekundære kilder, som formidles gennem fiktion. Som optakt til arbejdet med kildekritik gennemgås en præsentation fra EMU'en "Noget om historisk metode"⁶ udarbejdet af Leif Calundann Larsen, Gefion Gymnasium. Med afsæt heri vil jeg lade eleverne undersøge forskellige historiske forhold i Danmark i 1929. Det kildekritiske aspekt tilgodeses ved at jeg har valgt følgende kilder, som hver især tilgodeser forskellige synsvinkler på vores nationale fortælling om perioden – henholdsvis den populærvidenskabelige fortælling, den historiske og den museologiske fortælling. Kilderne er: 1) Tv-serien Matador 1. afsnit sammen med artiklen "Lise Nørgaard forsvarer Matador"⁷: »Jeg prøvede at fortælle det, som det var« fra Politiken den 2. mar. 2013, 2) kapitel 1 "Fortiden som Tv-føljeton" fra bogen Matador – og vor egen tid, 3) afsnittet "Fra systemskifte til besættelse, 1901-1940"⁸ på www.danmarkshistorien.dk og 4) en ekskursion til udstillingen/gaden "Moderne tider i 1927"⁹ i Den Gamle By i Aarhus (kan evt. udføres om en virtuel rundvisning).

³ Jenkins, K: Re-thinking History. London: Routledge, s. 6-32, 1991

⁴ Kjeldstadli, Knud: Fortiden er ikke hvad den har været – en indføring i historiefaget, Roskilde: RUCs Forlag, s. 15-50

⁵ Olden-Jørgensen, Sebastian: Til kilderne! – Introduktion til historisk kildekritik, København: Gad, 2011, s. 43-86 og "Hvad er kildekritik?", Historisk Tidsskrift

⁶ <http://www.emu.dk/modul/materiale-og-inspiration>

⁷ <http://politiken.dk/kultur/medier/art5448382/Lise-N%C3%B8rgaard-forsvarer-Matador-%C2%BBJeg-pr%C3%B8vede-at-fort%C3%A6lle-det-som-det-var%C2%AB>

⁸ <http://danmarkshistorien.dk/perioder/fra-systemskifte-til-besaettelse-1901-1940/>

⁹ <http://www.dengambleby.dk/highlights/moderne-tider-1927/>

Min skitse til et forløb er bygget efter det taksonomiske princip, at vi lægger ud med at skabe en fælles forforståelse af begrebet historie. Herefter laver eleverne en enkel øvelse baseret på en nyhedsudsendelse inden vi går til den egentlige case omkring Tv-serien Matador. Når vi har set 1. del af Matador fokuseres der på de historiske emner, som eleverne finder i Matador og vi gennemgår Lise Nørgaards artikel fra Politiken. Artiklen fremhæver netop de problemer, der kan være med objektivitet og manipulation med den historiske virkelighed. Jeg har valgt at lade Tv-serien være den fælles kilde, så den er omdrejningspunkt for de emner, som eleverne skal arbejde med i kildeanalysen. Med afsæt i Lise Nørgaards artikel inddrages det kildekritiske aspekt, som i første omgang illustreres med en power point fra EMU'en, som viser de faldgruber, der kan være ved forskellige kilder. Denne power point er i historiske kredse kendt som "Historien som et færdselsuheld" (se fodnote 6) og den viser tydeligt, hvor uensartede udsagn forskellige kilder bidrager med. Herefter arbejder eleverne i matrixgrupper med at analysere de valgte emner fra Matador ud fra de forskellige kilder. Efter elevernes analysearbejde i matrixarbejdet konkluderes på de forskellige kilder, deres troværdighed og deres berettigelse.

Der er i øvrigt gode muligheder for at udbygge forløbet og kigge på skildringen af 2. Verdenskrig og modstandsbevægelsen i Matador. Der er også gode muligheder for et tværfagligt samarbejde med dansk om sammenblandingen af fiktion og fakta til "faktion", hvor den iscenesatte virkelighed er et resultat af sammensmeltningen mellem fakta og fiktion.

Nedenstående skitse til en forløbsplan tager højde for taksonomien i det historiske og kildekritiske arbejde. Der arbejdes skiftevis med individuelt arbejde, parvis arbejde og i matrixgrupper. Sammenligning af kilder, sammenfatning og opsamling afvikles som klasseundervisning.

Skitse til forløbsplan

Emne og arbejdsform	Mål og indhold
Introduktion Gruppearbejde og klasseundervisning Øvelse Pararbejde og klasseundervisning	Hvad er historie? Med henblik på at vække elevernes forforståelse vil de som en start blive bedt om at diskutere "Hvad er historie" i små grupper og på 6 minutters Walk and talk at blive enige om 3 punkter, som belyser emnet "Hvad er historie?". Efterfølgende skriver eleverne deres punkter på en padlet, som vises på storskærm og som diskuteres på klassen. En sammenfattende definition som forhåbentlig kan pege på definitioner, som får både Jenkins og Kjeldstadli i spil. Målet er at vise relevansen af faget historie. Gå ind på DR1 og vælg gårdsdagens TV-avis. Hvor mange indslag i TV-avisen omhandler historie eller kan direkte/indirekte forbindes til historie? Opstil liste. Brug listen som springbræt til en sammenfatning. (Som netop kan pege på de tidligere nævnte formål for forløbet og hermed inddrage Jenkins og Kjeldstadli.)

Case: Matador Individuelt arbejde, klasseundervisning	Mål: At finde historiske emner i en populærvideenskabelig fortælling. Se 1. del af Tv-serien Matador "Den rejsende" ¹⁰ Mens eleverne ser Matador skal de notere de historiske emner, som enten direkte eller indirekte vises i Tv-serien (f.eks. By-land, sociale klasser, transport med biler, hestevogne, tog, politisk bevidsthed og tilhørsforhold, Stauning, familiestrukturer, kvindens stilling osv.) Opsamling med opstilling af emner i en tabel i google doc., som eleverne senere skal arbejde med i det kildekritiske matrixarbejde.
Kildekritisk øvelse Klasseundervisning, individuelt arbejde, ekskursion, gruppearbejde og matrixarbejde	Mål: Opnå bevidsthed om kildekritik og sammenligne kilder. Som klasseundervisning gennemgås power point fra EMU'en "Noget om historisk metode" som optakt til den kildekritiske øvelse. Flere kilder skal undersøges i forhold til de emner, som eleverne har fundet i Tv-serien. Alle elever læser først Lise Nørgaards artikel "Lise Nørgaard forsvare Matador- Jeg prøvede at fortælle det, som det var"¹¹. En gruppe læser om Tv-serien i kapitel 1 i "Matador – og vor egen tid", en anden gruppe om perioden på danmarkshistorien.dk¹². Vi tager alle på ekskursion til Den Gamle By ¹³, hvor både gademiljø, boliger, og genstande og paratekster kommer i spil. En tredje gruppe arbejder specifikt med denne kilde. I det efterfølgende matrixgruppearbejde arbejder forskellige grupper med at analysere kilde 2, 3 og 4 ud fra de emner, eleverne har fundet i Tv-serien i kilde 1. Det medfører naturligvis også, at kilde 1 implicit bliver analyseret. Undervejs udfylder eleverne nedenstående tabel, som lægges ud som google-doc og de præsenterer deres arbejde med de forskellige kilder i matrixgrupperne. Svarene diskuteres og vurderes. Bl.a. skal eleverne tage stilling til hvad de forskellige kilder kan. Hvilke fordele og ulemper kan de finde ved kilderne. Som en guide til analysearbejdet udarbejdes nogle spørgsmål, som danner udgangspunkt for kildeanalysen. Afslutningsvis har vi en fælles klasses Diskussion ud fra den fælles Google Doc, hvor kildeanalysen af de forskellige kilder fremgår. Der fokuseres på ligheder og forskelle i kilderne.

¹⁰ <https://www.dr.dk/tv/se/matador/matador-saeson-1/matador-1-24>

¹¹ <http://politiken.dk/kultur/medier/art5448382/Lise-N%C3%B8rgaard-forsvarer-Matador-%C2%BBJeg-pr%C3%B8vede-at-fort%C3%A6lle-det-som-det-var%C2%AB>

¹² <http://danmarkshistorien.dk/perioder/fra-systemskifte-til-besaettelse-1901-1940/>

¹³ <http://www.dengamleby.dk/viden/moderne-tider-1927/>

I nedenstående tabel udfyldes kolonne 1 med de historiske emner, som eleverne har fundet i Tv-serien. Kolonne 2, 3 og 4 udfyldes af de respektive matrixgrupper.

Kilde 1.	Kilde 2	Kilde 3	Kilde 4
1. Afsnit af Tv-serien Matador – fælles indgang til historiske emner f.eks.:	Matador-i vor egen tid	Danmarkshistorien.dk	Den gamle by
By/land			
Sociale klasser			
Transport			
Politiske forhold			
Kvindernes stilling			
Osv.			

I matrixgrupper skal eleverne besvare følgende spørgsmål:

1. Hvilken type kilde er der tale om?
2. Hvornår er kilden fremstillet/skrevet?
3. Hvem har skrevet kilden?
4. Er det en primær kilde eller en sekundær kilde?
5. Hvem er modtager af kilden?
6. Har kilden nogle bestemte meninger, holdninger eller synspunkter i forhold til emnet?
7. Hvilken historie fortæller kilden? Hvilke forhold er fremhævet? Hvilke forhold udelades?
8. Hvordan vil I vurdere kildens troværdighed?
9. Afsluttende fælles opgave: Find forskelle og ligheder i kilderne.

Portefølje 2: Idé- og teknologihistorie

Opgaven lyder: "Beskriv en case som kan anskues fra både et idéhistorisk og teknologihistorisk perspektiv. Vis forskelle og konsekvenser. Inddrag mindst 1 ny tekst uden for pensum."

Case: Ford og masseproduktion

Indledning

Jeg har valgt at arbejde med Ford og masseproduktion, da jeg er af den opfattelse, at casen kan bruges til at dokumentere både et idéhistorisk og et teknologihistorisk perspektiv for mine elever. Emnet for casen placerer sig tidsmæssigt i perioden fra 1900 til i dag og tilgodeser derfor bekendtgørelsens krav om kernestoffranyeretid. En yderligere begrundelse for at beskæftige sig med bilens udvikling i en 2. G/3. G-klasse kan være, at mange elever i denne periode er i gang med at erhverve sig kørekort og de får derfor en anden bevidsthed og interesse om bilens udvikling.

Jeg har taget det valg, at den teknologihistoriske del har fokus på bilen som en teknologisk opfindelse i en historisk kontekst, mens den idéhistoriske del har fokus på fremstillingsprocessen via samlebåndet. Man kunne diskutere en anden fordeling, men i denne sammenhæng anser jeg det for en hensigtsmæssig opdeling, fordi det får forskelle og konsekvenser til at træde tydeligt frem.

Overvejelser om den teknologihistoriske del

Som indgang til casen skal eleverne læse temaafsnittet om bilens udvikling i "Skruen uden ende"¹⁴. Som en lille appetitvækker ser vi en video¹⁵ om Ford-T bilen, som plejer at vække elevernes interesse og som giver anledning til en snak om de første bilers design, ydeevne og fremstillingsproces. Eleverne vil også blive præsenteret for udvalgte afsnit af hæftet "Ford og fordismen"¹⁶ af Michael F. Wagner.

For at få en viden om udviklingen både op til og efter Ford-bilen vil jeg bede eleverne lave en tidslinje med nødvendige teknologiske opfindelser før Ford-bilen og de senere teknologiske forbedringer efter Ford-bilen. Tidslinjen kan laves i en papirudgave, men da vores elever behersker it på et højt niveau vil jeg bede dem om at lave tidslinjen elektronisk i enten power point, Tiki-toki eller TimeRime. Vi bruger tidslinjen til at visualisere og vise kronologi, men også til at fremhæve det nødvendige teknologiske kredsløb, som bilen indgår i.

Med afsæt i elevernes tidslinje skal de så i gang med analysedelen. Jeg kan godt lide at arbejde med trekassemodellen, som med sin kontekstuelle tilgang anskueliggør det gensidige forhold mellem teknologi og samfund og som samtidig giver et godt overblik. Trekassemodellen fungerer godt på HTX, fordi eleverne kender de enkelte elementer fra teknologiundervisningen og derved kan se en sammenhæng mellem fagene. I bogen Menneskeskabt¹⁷ findes en god gennemgang og en skitse til trekassemodellen, som eleverne udfylder gruppevis. Der findes ligeledes en god gennemgang af forskellige teknologihistoriske

¹⁴ Nielsen, Nielsen, Sigaard Jensen: "Skruen uden ende". Nyt Teknisk Forlag 2005. Kapitel 11 "Biler og masseproduktion"

¹⁵ Ford Historic Model T: <https://www.youtube.com/watch?v=S4KrIMZpwCY>

¹⁶ Wagner, Michael F: "Ford og fordismen". Erhvervsskolernes Forlag 2009

¹⁷ Andersen, Lundsgaard og Lund: Menneskeskabt. Nyt nordisk forlag 2013. Side 34-40

modeller udarbejdet af Peter Ruby Schmidt på www.ideogteknologi.dk. Under opsamlingen laver vi en samlet trekassemodel, hvor elementer fra gruppernes modeller fuldstændiggør den færdige model.

Hvis der tidligere er arbejdet med en case om Edison og elektrificering kan eleverne sandsynligvis hurtigt gennemskue, at bilens opfindelse også indgår i et stort teknologisk system. Hvis der ikke er arbejdet med Store Teknologiske Systemer (LTS) tidligere i undervisningen, vil det dialektiske forhold mellem kasserne i trekassemodellen pege på, at bilen indgår i et system af biler, vejnet, brændstoffsforsyning osv. Som en udvidelse af arbejdet med trekassemodellen, som kan forklare hvordan og hvorfor historien udvikler sig, vil jeg derfor have eleverne til at arbejde med LTS, hvor systemperspektivet træder frem. I Menneskeskabt gennemgås Store teknologiske systemer sammen med Hughes fase-teori¹⁸, som også vil fokusere på de problemer (reverse salients), som Ford løber ind i. I Peter Ruby Schmidts artikel om teknologihistoriske modeller anbefaler han, at man opstiller et overordnet diagram over de forskellige faser i forbindelse med analysen. Eleverne kan med fordel udarbejde et diagram over Ford-bilens teknologiske udvikling. I en fælles opsamling med LTS-modellen brugt på bilens udvikling vil vi få en oversigt over de systemer, som bilen indgår i og som bilen er afhængig af.

Med anvendelse af både trekassemodellen og LTS mener jeg, vi kan få et godt billede af bilens fremstilling ud fra et historisk, et samfundsmæssigt og et teknologisk perspektiv. Arbejdet med denne del af bilens opfindelse kan også pege på den moderne bilindustri mht. brændstof, el-biler, og førerløse biler. Casen kan også få flere parametre i spil, som f.eks. individuel transport over for kollektiv transport, miljøbelastning, urbanisering og ikke mindst samfundsmæssige og politiske tiltag for at fremme eller evt. hæmme en bestemt transportteknologi. Analysen kan give et billede af kompleksiteten og de forskellige relationer, som bilen interagerer med på linje med John Laws analyse af den norske laks¹⁹.

I denne teknologihistoriske del vægter jeg således den historiske placering af teknologien vha. en tidslinje, jeg har fokus på det gensidige forhold mellem teknologi og samfund i trekassemodellen og fokus på systemet ved at arbejde med Store teknologiske systemer. Der er selvfølgelig et overlap til masseproduktion, som også er en del af systemtanken. Jeg har dog bevidst valgt at satse på masseproduktion i den idehistoriske del, fordi produktionsmåden giver anledning til at arbejde med flere synvinkler

Overvejelser om den idehistoriske del

Det er forventeligt, at den idehistoriske del vil opfattes som tung for eleverne. Som en indgang til dette arbejde vil jeg bruge både tekst og billeder, som kan åbne op for de idehistoriske tilgange, som masseproduktion kan antage. Diego Riveras maleri fra Ford fabrikken²⁰ er oplagt at tage fat på og jeg vil bede eleverne om at se på menneske-maskin relationen, som den kommer til udtryk i billedet. Også Luigi Russolos futuristiske maleri "Dynamism of a Car"²¹ skal eleverne studere. Her er det nærliggende at diskutere fart og tid, som vil pege på inddragelsen af Nyes tekst nævnt nedenfor i kilde 3.

¹⁸ Side 221-222 i Menneskeskabt

¹⁹ Law, John: Notes on fish, ponds and theory

²⁰ http://videnskab.dk/sites/default/files/styles/columns_12_12_desktop/public/article_media/diego_riveras_1886-1957_fantastiske_vaegmaleri_detroit_industry_fra_1932-1933_fylder_fire_vaegge_i_detroits_kunstmuseum_og_var_direkte_inspireret_af_fords_river_rouge-fabrik.jpg?itok=5FSC5uR4×tamp=1508000294

²¹ <https://pavlopoulos.wordpress.com/articles/luigi-russolo-dynamism-of-a-car/>

Billede redigeret ud - EMU

Diego Riveras vægmaleri 1932-1933 fra Detroit's kunstmuseum.

Billede redigeret ud - EMU

Luigi Russolo: Dynamism of a Car, 1912-1913

Jeg vil desuden inddrage følgende kilder:

- 1) Et 4 siders uddrag fra kapitlet "Arbejdet i den klassiske industrialismes periode"²² i Friisbergs bog, hvori der henvises til en udgivelse om tidsstudier fra Arbejdernes Oplysningsforbund²³. Uddraget "Arbejderen som robot" viser et eksempel på bevægelser udført af henholdsvis venstre og højre hånd sammen med stopursmålinger i forbindelse med en boreoperation i jernindustrien.
- 2) Et kort uddrag²⁴ fra Karl Marx' "Das Kapital" fra 1867.
- 3) Artiklen "Samlebåndet og det accelererende Amerika" af David Nye²⁵, hvor samlebåndet sættes i forbindelse med acceleration.
- 4) Artiklen "Samlebåndets historie og kultur"²⁶ af Kristian H. Nielsen, som giver en god baggrundsviden.
- 5) Endelig vil det være oplagt at inddrage flere mindre tekststykker, som viser forskellige sider af masseproduktion og menneske-maskin relationen. Her tænker jeg, at de to citater, som bringes i "Skruen uden ende" er anvendelige. Det ene er Fords egen stemme - dvs. industrilederens synspunkt om samlebåndsarbejde - i et uddrag fra "My life and work"²⁷. Det andet uddrag er fra en arbejderkones brev²⁸ til Henry Ford om de kvaler, hendes mand gennemgår som arbejder på Ford fabrikken.

²² Friisberg, Gregers: "Teknologi og samfund". Samfundsfagsnyt 1984

²³ Andersen, Jørgen: "Tidsstudie-Arbejde-Betaling-Centiminutter". AOF Forlag 1979

²⁴ Karl Marx: "In manufacture and in handicrafts, the worker uses a tool; in the factory, he serves a machine. In the former case, the movements of the instrument of labour proceed from the worker; but in the latter, the movements of the worker are subordinate to those of the machine. In manufacture, the workers are part of a living mechanism. In the factory, there exists a lifeless mechanism independent of them, and they are incorporated into that mechanism as its living appendages."

²⁵ Nye, David: "Samlebåndet og det accelererende Amerika." Den jyske historiker, nr. 10, 2005

²⁶ Nielsen, Kristian H: "Samlebåndets historie og kultur". Videnskab.dk 20. jan. 2014

²⁷ Citatet findes i "Skruen uden ende" side 320-321

²⁸ Citatet findes i "Skruen uden ende" side 321

Michael F. Wagner har skrevet en interessant artikel "Taylorisme og fordisme er lig med amerikanisme"²⁹, som også kan give input til en diskussion om den fortsatte amerikanisme i samfundet. Jeg vurderer, at det bliver for stor en mundfuld at give eleverne artiklen til en fælles gennemgang, men begrebet amerikanisme kan sammen med Nyes betragtninger om acceleration og forbindelsen mellem hastighed og maskiner føre til en frugtbar diskussion om de steder, hvor amerikanisme er tydelig i vores samfund. Nye nævner side 51 i sin tekst, at samlebandets principper også er at finde i cafeteriaet (et samleband for måltider), i det moderne supermarked og senere på motorvejen, som også fungerer som et samleband, der transporterer forbrugere forbi varer og tjenesteydelser. Et andet velkendt eksempel er Mc Donald's-kædens fast food, som i stigende grad nu afløses af slow-street food. Her er der en ændring på vej fra *fast* til *slow*.

For at det ikke skal blive for langvarigt og for omfattende læsning, tænker jeg, at et matrixarbejde om de forskellige kilder kan være en god løsning for at eleverne får en viden om samleband og masseproduktion.

Matrixarbejdet kan også give anledning til at diskutere de konsekvenser (en udbyggelse af den analyse vha. trekassemodellen, som eleverne allerede har lavet), som bilen giver i det moderne samfund. Urbanisering, et stigende antal biler på vejene og senest nedsættelse af afgiften på biler i Danmark, trafikregler, brændstof, miljø og bæredygtighed osv. Den nuværende transportproblematik i Århus, hvor man har store problemer med at genoplive en gammel teknologi, nemlig sporvognskørslen, som fungerede fra 1904-1971 er et godt eksempel på en teknologi, som nu i en moderne udgave har store startvanskeligheder med letbanen. Her vil det naturligvis være oplagt at inddrage Edgerton³⁰.

Med en afsluttende inddragelse af nogle af Charles Sheelers billeder³¹ fra Ford fabrikken River Rouge Plant får industrialiseringen næsten karakter af dystopi, hvis vi ser på det med nutidige øjne. At teknologibegejstringen var en anden på Fords tid og især set med industrilederens øjne fremgår af følgende citat:

Billede redigeret ud - EMU

Charles Sheeler: Criss-Crossed Conveyors, River Rouge Plant, Ford Motor Company. 1927

Billede redigeret ud - EMU

Charles Scheeler: American landscape 1930

²⁹ Michael F. Wagner: "Taylorisme og fordisme er lig med amerikanisme" in Kildekunst bind 2, Kbh. 2016

³⁰ Edgerton, David: "The Shock of the old". London 2006

³¹ <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1987.1100.1/> og <https://redtreetimes.com/2013/01/30/charles-sheeler/>

“Some of his (Charles Scheeler) most potent work came from an assignment where **Henry Ford** hired Sheeler to photograph his factories, wanting him to glorify them in an almost religious manner, as though they were cathedrals for the new age. As Ford had said at the time, “*The man who builds a factory builds a temple. The man who works there, worships there.*” Sheeler was impressed with the factory complexes and felt that, indeed, they represented a modern form of religious expression. His painted work from this time glorified the machine of industry in glowing forms and color.”³²

Citatet åbner op for gode muligheder for at arbejde med de etiske udfordringer, som industrialisering har ført med sig. Uddrag af Chaplins ”Modern Times” vil også være velegnet at anvende som et modspil til Fords betragtninger.

Det idehistoriske greb har mange ligheder med den teknologihistoriske del, idet opfindelsen og ”maskinen” er centrum. En væsentlig forskel er imidlertid, at idehistorien har fokus på de spørgsmål, man kan stille til masseproduktion. Ved at præsentere eleverne for et bredt udvalg af forskelligt materiale, kan vi forhåbentlig nå hele vejen rundt om teknologien og den sammenhæng, som teknologien indgår i.

³² Citat fra: <https://redtreetimes.com/2013/01/30/charles-sheeler/>

Portefølje 3: De lange linjer

Opgaven lyder: Beskriv en ny case af epokal karakter til undervisningsbrug. Inddrag mindst ét perspektiv fra modulets pensum og inddrag mindst en tekst udenfor pensum.

Case: Forskellige syn på industrialisering med nedslag i verdensudstillingerne i 1851, 1900 og 2000.

Indledning

I denne opgave har jeg valgt at fokusere på synet på industrialisering over en periode på godt 150 år. Der vil være tre punktnedslag i perioden. Startende med verdensudstillingen i London i 1851, verdensudstillingen i Paris i 1900 og verdensudstillingen i Hannover i 2000. Der er et stort tidsmæssigt spring fra verdensudstillingen i Paris i 1900 til Hannover i 2000, men dels afholdes verdensudstillingerne med uregelmæssige mellemrum og dels gjorde verdenskrigene konceptet om en fredelig teknologisk kappestrid mellem landene uaktuel. I opgaven inddrager jeg forskellige kilders syn på og opfattelse af industrialiseringen, som ikke nødvendigvis rammer årstallene for verdensudstillingerne, men som netop dækker den epokale opfattelse af emnet. Kilderne repræsenterer forskellige genrer, så både billeder og fiktion inddrages. Den teoretiske tilgang til min case bygger på de uddrag af især McNeill³³ og delvist Diamond³⁴, som vi har læst på kurset. Undertitlen på McNeills bog er "An environmental history of the twentieth-century world" og formålet med casen er netop at have fokus på miljømæssige forandringer som konsekvens af industrialiseringen. McNeill indleder sin bog med ordene: "...in the twentieth century, humankind has begun to play dice with the planet, without knowing all the rules of the game". Disse ord passer godt til den teknologibegejstring, som verdensudstillingerne i 1851 og 1900 er udtryk for. Som nævnt tidligere er denne opgave trin tre i tretrinraketten – Historie – Teknologihistorie og Idehistorie – De lange linjer. Det forudsættes derfor, at eleverne har opnået viden svarende til opgave 1 med fokus på historiebrug og kilder i casen om Matador som historiske lokkemiddel. Viden svarende til opgave 2 med fokus på teknologihistorie og idehistorie i casen Ford og masseproduktion. Denne 3. opgave bygger især videre på de iagttagelser af masseproduktion og industrialisering, som eleverne har opnået ved at arbejde med forskellige kilder – tekst og billeder – i opgave 2 og med industrialisering generelt.

Overvejelser om casen - de lange linjer

For at give eleverne en fornemmelse af de lange linjer har jeg valgt at kigge på en periode, som spænder over næsten 150 år. Når jeg har valgt at bygge casen op om tre verdensudstillinger skyldes det, at udstillingerne er spektakulære forestillinger, der fungerer som reklamesøjle for teknologien og som afspejler det aktuelle syn på teknologi både med hensyn til indhold og medieomtale. Verdensudstillingerne beskrives som et produkt af 1800-tallets teknikbegejstring og enorme fremskridtstro.³⁵

Det konkrete undervisningsforløb former sig som en kronologisk rundtur i de lange linjer i den teknologiske udvikling, som den kommer til udtryk på verdensudstillingerne. Dertil kommer kildemateriale, som på forskellig vis afslører synet på industrialiseringen. Jeg forestiller mig tre hovedstationer, som også udgør de punktnedslag, jeg har valgt. Stationerne kan opbygges helt bogstaveligt i form af en udstilling i klasseværelset, hvor tre store grupper (svarende til de tre verdensudstillinger) opbygger hver deres udstillingsstand med plancher, slideshows, billeder og genstande. Det er tanken, at eleverne bruger det valgte kildemateriale i udstillingen, men i præsentationen af deres stand skal de bearbejde kildematerialet og lave et manuskript, som sætter både teknologiske opfindelser, industrialisering og synet på

³³ McNeill, J. R.: Something new under the sun. London: Penguin 2000. P. 23-35, 279-307

³⁴ Diamond, Jared: Guns, Germs and Steel. Webserie: <https://www.youtube.com/watch?v=QwZ4s8Fsv94>

³⁵ http://denstoredanske.dk/Erhverv_karriere_og_ledelse/Erhvervsliv/Messer_og_kongresser/verdensudstilling

industrialisering ind i en epokal ramme. Manuskriptet danner baggrund for det mundtlige oplæg, som udgør præsentationen/omvisningen af deres stand. Den enkelte gruppe skal derfor både præsentere og kommentere på den periode, de dækker. Eleverne besøger de forskellige stande, hvor de har mulighed for at få flere sanser i brug. Hver stand skal præsentere de teknologiske opfindelser for perioden, som passer til verdensudstillingerne. Forløbet kan med fordel samlæses med andre fag af både naturvidenskabelig og humanistisk karakter og det er forventeligt, at elevernes for forståelse er høj. Der er også mulighed for at integrere forløbet med studieområdet og især kompetencen formidling.

Det vil være nødvendigt med baggrundsviden om industrialiseringen ud fra de visioner om fremskridt, teknologiudvikling og produktionsformer, som kendetegner perioden. I forløbet om Ford og masseproduktion fra portefølje 2 har eleverne lavet en tidslinje over teknologien før og efter Ford bilen. Denne tidslinje skal nu i spil igen og udvides med flere teknologiske opfindelser. Tidslinjen skal som minimum vise de væsentligste teknologiske opfindelser fra industrialiseringens start frem til nutiden. Jeg forestiller mig, at de tre stande udvælger og præsenterer kildemateriale, som understøtter den pågældende verdensudstilling.

I casen inddrager jeg McNeils tekst "Something new under the Sun", som fokuserer på industrialiseringens konsekvenser for naturen. Det udvalgte kildemateriale peger også her på. Dette greb er også en videreførelse af portefølje 2, som netop i den idéhistoriske del havde fokus på de menneskelige konsekvenser af masseproduktionen.

Overvejelser om stand 1: Verdensudstillingen i London i 1851. Tema: "Industry of all Nations"

Med udgangspunkt i forskellige kilder skal eleverne tegne et billede af verdensudstillingen med temaet "The Great Exhibition of the Works of Industry of All Nations". I præsentationen af verdensudstillingen udtaler Charles Dickens efter sit besøg på udstillingen: "I'm not saying there's nothing to see, but that there's too much to see".³⁶ Beskrivelsen af udstillingen fortsætter med ordene: "The most impressive section was dedicated to machinery where visitors could discover the railroad equipment from UK and Germany, steam engines and American farm equipment, which was almost unknown in Europe".

Jeg forestiller mig, at eleverne skal indhente viden om selve perioden men også om den forudgående udvikling, som fører frem til den industrielle revolution. Denne gruppe af elever skal derfor udfylde de tomme huller i tidslinjen med relevante opfindelser fra industrialiserings start op til verdensudstillingen i 1851. Relevant baggrundsviden kan de hente i kapitel 6 i bogen Menneskeskabt, som introducerer begreberne kapitalisme, arbejdsdeling som beskrevet af Adam Smith i Nationernes Velstand³⁷, fabrikssystem og tekstilindustri og dampmaskinen. Selvom fremskridtet og teknologien på daværende tidspunkt besynges og næsten udelukkende har positive konnotationer, så er der også negative røster, som viser sig ved forskellige arbejdskampe og maskinstormere. Jeg forestiller mig derfor, at eleverne organiserer deres arbejde på stand 1 om følgende parametre: industrialisering og kapitalisme, industrialisering og kultur (spektakulære billeder af Crystal Palace, litteratur og malerkunst), industrialisering og arbejdsdeling, industrialisering og arbejdskampe, industrialisering og tid/fart.

Daderertale om en udstilling, som åbner op for sanserne og især det visuelle, er der flere gode malerier fra perioden, som fokuserer på teknologi og fart. Verdensudstillingen i London i 1851 vakte stor opmærksomhed på grund af bygningsværket Crystal Palace, en bygning af glas og støbejern. Det var nyskabende, og Crystal Palace blev – som det var hensigten – et symbol på England som industrialismens

³⁶ <http://www.bie-paris.org/site/en/1851-london>

³⁷ Andersen, Lundsgaard og Lunk: Menneskeskabt 2013. Nyt teknisk forlag. side 175

flagskib. Eleverne opfordres til at finde velegnede billeder og beskrivelser af Crystal Palace, som de kan bruge i et slideshow på deres stand. På siden <http://www.bie-paris.org/site/en/1851-london> vises Crystal Palace netop i slideshow med flere spektakulære billeder af bygningen.

Kildemateriale til stand 1

- kapitel 6 i Menneskeskabt

- billeder og beskrivelser af Crystal Palace og de forskellige maskiner (damp, jernbane) som udstilles

- Turners maleri *Regn, damp og fart* (ca. 1844, National Gallery, London), som beskrives som en apoteose af tidens nye tekniske vidunder, damptoget. Maleriet beskrives på Niels Bohr Institutets³⁸ hjemmeside med følgende ord: "*Billedet kan fortolkes som en refleksion over industrialismen – damplokomotivet passerer over The Great Western Railway Bridge – en innovativ bygningskonstruktion, som man var i tvivl om hvorvidt var sikker, mens som stadiger i brug i dag. Flodene Themsen og udsigten peger mod øst, i retning af London.*"

- Holger Drachmanns "Engelske socialister"³⁹ fra 1871. Digtet læses med fokus på arbejderbevægelse og industrialisering.

- Claudes Monets maleri *Gare St. Lazare* fra 1877. Maleriet indgår i en serie på 12 malerier med temaet "Train, steam, and industrial activity". Flere malerier fra serien kan også indgå i kildematerialet.

Billede redigeret ud - EMU

Turner: Rain, Steam and Speed – the Great Western Railway, 1844

Billede redigeret ud - EMU

Claude Monet, Gare St. Lazare, 1877

Overvejelser om stand 2: Verdensudstillingen i Paris i 1900. Tema: De teknologiske fremskridt i det 1900 århundrede.

Som temaet angiver, er der fortsat fokus på industrialisering og fremskridtstro. Der vil derfor være en del lighedspunkter i synet på industrialisering i stand 1 og 2, og eleverne arbejder med de samme parametre, som nævnt ved stand 1. Synet på teknologien er fortsat overvejende positiv, selvom der dukker flere kritiske røster op i tiden både før og efter 1900 og frem mod Expo2000. De kritiske røster omfatter også intellektuelle, som i forskellige genrer giver deres mening til kende. F.eks. lader den franske forfatter Simone de Beauvoir sin hovedperson i romanen "Les belles images" fra 1969 sige: "*Hvad enten det drejer*

³⁸ http://www.nbi.ku.dk/hhh/videnskaben_i_kunsten/kapitler/industrielle_revolution_og_romantikken/

³⁹ <https://kalliope.org/en/text/drachmann1999031701>

sig om kapitalister eller socialister, er alle mennesker i alle lande blevet stillet i skyggen af teknikken, de er blevet fremmede over for deres arbejde, bundet, fordummet. Roden til ondet er, at mennesket har mangedoblet sine fornødenheder, mens det i stedet for skulle have holdt dem nede; i stedet for at stræbe efter en velstand, som ikke findes, og som muligvis aldrig vil findes....”⁴⁰

Eleverne i denne gruppe fortsætter den fælles tidslinje med relevante teknologier fra 1851 op til 1900 og de læser også kapitel 6 i Menneskeskabt. Da vi rent tidsmæssigt nærmer os Ford-tiden, kan de også med fordel referere til Ford og masseproduktion, som blev behandlet i portefølje 2.

Kildemateriale til stand 2:

- Kapitel 6 i Menneskeskabt

- Billeder og beskrivelser fra verdensudstillingen i Paris med fokus på rullende trapper, den første metrolinje, diverse bygningsværker (incl. Eiffeltårnet fra 1889).

- Uddrag fra "Den gotiske renæssance"⁴¹ af Johannes V. Jensen (JVJ). Bogens 2. del har titlen - *Verdensudstillingen i Paris 1900*. Denne del består af syv afsnit, som JVJ har sendt hjem til dagbladet Social Demokraten, som han dengang var korrespondent for. Nogle kendte titler er: "Det vandrende Fortov og Det store Hjul" og "Maskinerne". Bogen er en hyldest til teknikken og drømmen om det 20. århundrede. Eleverne læser et uddrag af "Maskinerne". Hos Johannes V. Jensen er tonen klar og positiv over for de teknologiske frem-skridt. Han skriver bla.: "*Hør hvor denne by, hvor den vældige By dernede synger! Det er Vers af Jærn, Rim i Staal og Sten, det er Rytmer mod Himlen. Naturkræfternes Digter... en Spøg er bygget nihundrede Fod op i Luften. Denne Udstilling bevæger Sindet som en vild Musik, en Harmoni, alle Folkeslags Enighed trods alt. Det tyvende Aarhundrede suser over Hovedet. Jeg bekender mig til Virkeligheden, jeg bekender.*" (S. 83-85).⁴²

- Edward Munchs maleri Skriget fra 1893. På litteraturportalen⁴³ står der, om Munchs maleri: '*Skriget*' af *Edvard Munch er et af de kendteste udtryk for den angst og nervøsitet den moderne tid fremkalder.*

- billeder af Charles Scheeler, som med sine mange landskabsmalerier illustrerer hvordan landskabet har ændret sig fra traditionelle landskabsmotiver til industrimotiver og af Luigi Russolo, hvis futuristiske pensel skildrer Tower Bridge med den dobbelt vippebro, hvis hejseværk oprindeligt var drevet af dampmaskiner.

Billede redigeret ud - EMU

Edward Munch: Skriget, 1893

Billede redigeret ud - EMU

Charles Sheeler: Classic Landscape 1931

Billede redigeret ud - EMU

Luigi Russolo: Tower Bridge 1929

⁴⁰ Beauvoir, Simone de: De skønne billeder (oversat fra "Les belles images"). Vintens 1969. Side 71

⁴¹ Jensen, Johannes V: Den gotiske renæssance. Gyldendal 2000 (først udgivet i 1901)

⁴² https://www.e-poke.dk/jensen_gotisk2.php

⁴³ <http://litteraturportalen.gyldendal.dk/Indgange/Litteraturhistorie/Industrialisme.aspx>

Overvejelser om stand 3: Verdensudstillingen i Hannover Expo2000. Tema: Menneske, natur og teknik – med fokus på bæredygtighed.

Med verdensudstillingen i Hannover i 2000 skrifter fokus fra industrialisering og fremskridtstro til fokus på bæredygtighed. Her kommer McNeill for alvor i spil. Citatet: "...directing the forces of nature for the benefit of Man" illustrer fint, hvor høj en pris naturen har måttet betale.

I en artikel i Kristeligt Dagblad⁴⁴ omtales Expo2000 således: *Siden den første verdensudstilling i London i 1851 har verdensudstillingerne været et sted, hvor industrinationer viste deres nyeste opfindelser. Men de kommende 152 dage i Hannover vil der i stedet blive fokuseret på, hvordan mennesket kan anvende den ny teknologi til gavn for mennesker og i ligevægt med naturen.*"

Expo2000 markerer derfor et paradigmeskift fra industrialisering på bekostning af natur til innovation og teknik på naturens præmisser. I to af kilderne vender vi blikket mod Danmark, fordi her er det danske bidrag interessant.

En artikel i Ingeniøren omtaler den danske del således: *"Turen gennem den danske pavillon går gennem en halvkugle, en terning og en pyramide med temaerne vindenergi, vand og fødevarer – for at slutte i centerbygningen med udstillinger, salg, restaurant og kontorer."*⁴⁵

Der er således fokus på miljø og bæredygtig energi og synet på naturen og udnyttelsen af naturen har ændret sig markant.

Billede redigeret ud - EMU

Kapitel 10 i Menneskeskabt omhandler netop den antropocæne tidsalder hvor masseproduktion, tiltagende industrialisering, miljøproblemer med global opvarmning, ressourcer og kriser er i fokus. Oprettelsen af Danmarks første miljøministerium i 1971, Brundtlandrapporten i 1987 og Parisaftalen i 2015 er vidnesbyrd om, at der nu endelig skal gøres noget ved industrialiseringens skader på naturen.

Interessant er det også, at flere kendte ikke-eksperter som f.eks. skuespilleren Leonardo DiCaprio taler miljøets sag i flere sammenhænge – bl.a. ved Oscaruddelingen i 2016⁴⁶ for filmen "The Revenant" og i filmen "Before the Flood". Miljø og global opvarmning er blevet emner som skuespillere og andre kendisser (f.eks. Al Gore) tager til sig som mærkesager.

Eleverne i denne gruppe færdiggør tidslinjen op til år 2000. De parametre, som eleverne arbejder med koncentrerer sig nu om industrialisering og politik, industrialisering og miljø, industrialisering og kultur.

Kildemateriale til stand 3:

- Billeder og beskrivelser fra Verdensudstillingen i Hannover med fokus på den danske pavillon
- Uddrag af "Nothing new under the sun" af McNeill (kapitel 1)

⁴⁴ <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/dansk-medvind-i-hannover>

⁴⁵ <https://ing.dk/artikel/staerke-signaler-pa-expo-2000-32835>

⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=AOoP56eXtzM>

- Kapitel 10 "Antropocæn – et historisk tilbageblik på nutiden" i Menneskeskabt
- Brundtlandrapporten fra 1987⁴⁷, Global strategi – FN's 17 verdensmål mod en bæredygtig verden frem mod 2030⁴⁸, Parisaftalen fra 2015⁴⁹
- Artikel fra Altinget: 40 år med røg, støj og møg om 'Ministeriet for Forureningsbekæmpelse'⁵⁰ 1971 og Miljø og fødevareministeriets hjemmeside⁵¹

Afsluttende bemærkninger

Som en afslutning på forløbet foreslår jeg en fælles diskussion af casens forløb og af industrialisering generelt. Udover de nævnte kilder vil jeg bede eleverne læse klimaartiklen "Verdens undergang – og kapitalismens"⁵² bragt i Weekendavisen den 8. december 2017. Denne artikel tager udgangspunkt i en ny bog af den svenske humanøkonom Andreas Malm. Malm hævder bl.a. at de afgørende beslutninger i den fossile kapitalisme tages inden for industrien og ikke af os mennesker som individer. Sammen med de øvrige kilder og med den viden, som eleverne allerede har om emnet i forvejen, tror jeg, der er nok at diskutere. Viden fra portefølje 1 og portefølje 2 er også relevant at inddrage i denne sammenhæng. Såvel bevidstheden om historie og historiebrug sammen med masseproduktion og industrialisering er relevante og interessant parametre i sammenhæng med Malms artikel, fordi Malm står for en anden synsvinkel end andre forskere. Et citat fra artiklen lyder: *"Med Fossil Capital blotlagde Andreas Malm også en konflikt i samfundsvidenskabens syn på klimaforandringerne. Svenskeren udpeger magtkampe mellem kapitalister og arbejdere og enkeltstående menneskelige handlinger som kilde til vores overforbrug af kul og olie. Men mange af hans kolleger ser anderledes på det. Fordemer klimakrisen snarere en naturlig konsekvens af menneskeartens udvikling og de taler om "den antropocæne tidsalder", hvor mennesket påvirker alle planetens fysiske systemer – dyrelivet, geologien, vejret – og det ikke længere giver mening at tale om natur og samfund som adskilte størrelser. Bevægelsen tæller såkaldte posthumanister, nye materialister og socialkonstruktivister og anføres af indflydelsesrige tænkere som Bruno Latour, Jason Moore, Jane Bennett, Noel Castree og Donna Haraway. Andreas Malm kommende bog er et opgør med dem."* Når idéhistoriefaget bliver aktuelt fra næste skoleår er Malms bog udkommet, så relevante passager/kapitler i bogen kan evt. inddrages i selve casen eller i den efterfølgende diskussion. Det er min erfaring, at eleverne følger med i de forskellige landes klimapolitik. Trumps initiativ til at skruer op for udvinding af USA's olie-, gas- og kulreserver og træde ud af Parisaftalen er også oplagt at inddrage i diskussionen. Endelig er de danske initiativer til miljøbeskyttelse og udvikling af bæredygtig energi naturligvis relevante.

⁴⁷ <http://mst.dk/erhverv/groen-virksomhed/baeredygtighed/baeredygtig-udvikling/hvad-er-baeredygtig-udvikling/>

⁴⁸ <http://mst.dk/erhverv/groen-virksomhed/baeredygtighed/baeredygtig-udvikling/strategier-for-baeredygtig-udvikling/global-strategi/>

⁴⁹ <http://efkm.dk/klima-og-vejrlimaforhandlinger/parisaftalen-2015/>

⁵⁰ <https://www.altinget.dk/miljoe/artikel/40-aar-med-roeg-stoej-og-moeg>

⁵¹ <http://mfvm.dk/natur/>

⁵² "Verdens undergang – og kapitalismens" artikel af Markus Bernsen i Weekendavisen #498. december 2017, Idéer.